OPINIE&DEBAT

BLIK OP DE WEEK

Van Gmail naar Protonmail, van WhatsApp naar Signal, van tv naar boek. Wanneer stap jij over?

'De 55 inch tv heeft plaatsgemaakt voor een platenspeler, waardoor de woonkamer weer een plek is om te lezen en voor ontmoeting.' **beeld: ANP**

Hoe blijf je vrij in tijden van dwingende technologie? Tabitha van Krimpen heeft een aantal concrete stappen gezet om hiermee om te gaan. Zij vindt dat iedereen de verantwoordelijkheid draagt om na te denken over ons digitale gedrag.

In deze vakantietijd neemt mijn verlangen naar een eenvoudiger, aandachtiger leven toe. Een leven van minder afleiding, meer vrijheid en meer aandacht voor de mensen en wereld om me heen. Toch is dat in de praktijk nog niet zo makkelijk. Online platforms als Meta en Google doen hun best om hun gebruikers online te houden, meer dopamineshots te geven, want meer online, betekent meer advertenties en dus meer inkomsten. Zowel Meta als Google introduceerde recent een AI-dienst, waarbij Meta AI in WhatsApp niet uit te zetten is. Maar ook in allerlei andere online services duikt AI op. Zo veranderden WeTransfer en Vinted onlangs hun voorwaarden, waardoor zij eigenaar worden van jouw foto's en gegevens en die kunnen gebruiken om AI-modellen te trainen. Ontwikkelingen rond kunstmatige intelligentie vergroten de datahonger van bedrijven en in de strijd om data gedragen ze zich als Pac-Man die de vier spookjes achtervolgt. Geen online bestelling zonder een account, geen aankoop zonder 'member' te worden, en geen supermarktkorting zonder klantenpas of app. Dwingende technologie dringt op allerlei manieren door in het dagelijkse leven, zowel online als offline. Eraan ontsnappen kan eigenlijk niet, lijkt het, en soms overvalt me een benauwend en machteloos gevoel. Zelfs tijdens een ontspannen fietstocht ontkom ik niet aan een groot, fel verlicht reclamebord langs de weg, dat met flitsende beelden de nieuwste Netflix-series aanprijst. Hoe behoud je je vrijheid in een tijd waarin machtige techbedrijven zich steeds meer opdringen, aandacht commercialiseren en zij profiteren van jouw en mijn smartphoneverslaving? Voor een antwoord hierop is het werk van filosoof Michel Foucault (1926-1984) helpend. Hij laat zien hoe machtige instituties individuen disciplineren en beheersen op zo'n manier dat je ongemerkt steeds meer vrijheid inlevert en je voegt naar de gewenste normen. In Foucaults late werk, waarin ik me verdiep voor mijn promotieonderzoek, wijst hij op het belang van 'zelfpraktijken' om je te verzetten tegen deze macht en je autonomie te behouden. Het Griekse 'parrhesia', vrijmoedig spreken, is zo'n zelfpraktijk waarmee je weerwoord biedt aan machtige heersers. Door op te staan, vrijmoedig de waarheid te spreken, niet mee te gaan in de dwingende status quo en anderen erop te wijzen dat het anders kan, kan je je vrijheid herwinnen. Voor Foucault, zo bespreekt hij in zijn laatste colleges, is 'parrhesia' ook geworteld in de vertrouwensvolle relatie met God, wat zichtbaar wordt in het gebed, en wat de gelovige de moed en kracht geeft om de waarheid te verkondigen, ook als de gevolgen groot zijn.

Zo veranderden WeTransfer en Vinted onlangs hun voorwaarden, waardoor zij jouw foto's en gegevens kunnen gebruiken.

Fysieke wekker

Zo vraagt Paulus in Efeze 6:19-20 om gebed zodat hij, hoewel hij gebonden zit in de gevangenis, 'vrijmoedig' ('parrhesia' staat er in het Grieks) zal kunnen spreken.
In mijn verlangen naar meer aandacht en minder schermen heb ik een aantal acties ondernomen. De 55 inch tv heeft plaatsgemaakt voor een platenspeler, waardoor de woonkamer weer een plek is om te lezen en voor ontmoeting. De smartphone blijft zo veel mogelijk in de gang en dankzij de aanschaf van een fysieke wekker kan ie daar ook blijven. Ook de app AppBlock en een fysieke NFC tag kunnen helpen. Je kunt met beide apps blokkeren. De tag kun je bijvoorbeeld thuis in de hal leggen. Als je thuiskomt hou je je telefoon ertegenaan waardoor je socialemedia-apps geblokkeerd worden en je niet in de verleiding komt om daarop te kijken. Om de blokkade op te heffen moet je weer teruglopen naar de tag en opnieuw scannen. Het zijn goede eerste stappen, maar volgens mij is er meer nodig om weerstand te bieden aan de dominantie van big tech. Pas stapte ik over van Google naar het Zwitserse Proton, waar privacy en veiligheid de hoogste prioriteit hebben en data niet worden doorverkocht. Chrome heb ik ingeruild voor DuckDuckGo en in plaats van WhatsApp gebruik ik zo veel mogelijk Signal. Stoppen met Facebook en Instagram, ook van Meta, is (nog) een te grote stap, maar ik heb wel een betaald account genomen, waarmee je geen advertenties meer ziet en je data niet gebruikt worden voor het personaliseren van advertenties. Toch wordt je gedrag op de app helaas nog steeds bijgehouden en gevolgd, volgens de Consumentenbond. Het laat zien hoe lastig het is om het 'juiste' te doen en ik zie mezelf zeker niet als de morele 'deuger'. Desalniettemin geloof ik dat we in deze tijden van enorme technologische ontwikkelingen een verantwoordelijkheid hebben om na te denken over de gevolgen van ons digitale gedrag. Daarbij is geen bewuste keuze maken, meegaan met de massa en gemak leidend laten zijn ook een keuze. Amerikaanse techbedrijven hebben enorm veel macht en het zou goed zijn om over te stappen naar in Europa ontwikkelde online diensten. De EU hanteert hogere morele standaarden wat betreft technologie dan andere werelddelen, zo blijkt onder andere uit de Europese AI-act die regelt welke toepassingen van kunstmatige intelligentie wel en niet zijn toegestaan. Zo is bijvoorbeeld gezichtsherkenning door AI in publieke ruimtes verboden. Het is belangrijk dat EU-alternatieven, te vinden op european-alternatives.eu, kunnen concurreren met big tech en de afhankelijkheid van Amerika beperkt wordt.

Het is lastig en ingewikkeld om geen WhatsApp meer te gebruiken als dat betekent dat je als enige uit de familieapp stapt.

Ondoordacht gebruik

Dat dat belangrijk is, werd recent duidelijk doordat Microsoft de mail van de hoofdaanklager van het Internationaal Strafhof heeft uitgezet, vanwege sancties van de VS tegen het strafhof. Eerder dit jaar waarschuwde de Algemene Rekenkamer voor het ondoordachte gebruik van de overheid van Amerikaanse clouddiensten. Als Microsoft niet werkt, ligt de overheid ook plat. Ook werd vorige maand bekend dat Elon Musk zijn Starlink-satellieten in 2022 boven Oekraïne uitzette om zo een Oekraïense aanval te saboteren. AI heeft big tech enorm veel macht, en ben je als burger maar een klein radertje in het systeem, toch kan overstappen naar Europese diensten wel degelijk een verschil maken. Wel is het lastig en ingewikkeld om bijvoorbeeld geen WhatsApp meer te gebruiken als dat betekent dat je als enige uit de familieapp stapt. Ook kunnen anderen het als dwingend ervaren als ze voor jou Signal moeten gaan gebruiken. Het kost wat tijd en geld om over te stappen naar andere, Europese online diensten. Maar je krijgt er minder afhankelijkheid van machtige techbedrijven, meer zeggenschap over je gegevens en betere beveiliging voor terug en dat is het zeker waard. Wanneer stap jij over?

Tabitha van Krimpen
promovenda moreel leiderschap en morele moed